

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

«ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»

*(для студентів 2 курсу денної та заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки «магістр»
спеціальності 073 – Менеджмент.
Управління фінансово-економічною безпекою)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2020

Методичні рекомендації до проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки» (для студентів 2 курсу денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки «магістр» спеціальності 073 – Менеджмент. Управління фінансово-економічною безпекою) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. О. Ю. Литовченко – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 40 с.

Укладач канд. екон. наук, доц. О. Ю. Литовченко

Рецензент

Т. В. Момот, доктор економічних наук, професор кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, протокол № 5 від 20.12.2019.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	6
Практичні завдання до теми 1.....	6
Практичні завдання до теми 2.....	10
Практичні завдання до теми 3.....	14
Практичні завдання до теми 4.....	17
Практичні завдання до теми 5.....	19
Практичні завдання до теми 6.....	22
Практичні завдання до теми 7.....	28
Практичні завдання до теми 8.....	31
Практичні завдання до теми 9.....	32
Практичні завдання до теми 10.....	34
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки» є підготовка компетентних фахівців-управлінців, здатних професійно організовувати роботу з інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства, здійснювати управління та координування такою роботою, бути професіоналом у сфері конкурентної розвідки при організації та управлінні комплексним забезпеченням функціонування системи фінансово-економічної безпеки підприємств.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки» є:

- організація засвоєння слухачами системи знань для вірного розуміння сутності, структури та завдань інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства;
- стимулювання у слухачів стійкого інтересу до інформаційно-аналітичної роботи, з метою комплексного забезпечення безпеки бізнесу;
- розвиток у майбутніх фахівців з управління фінансово-економічною безпекою здібностей, які забезпечують формування аналітичних здібностей, оперативність пошуку та обробки інформації, складання аналітичних документів.

Згідно положенням освітньо-професійної програми, студент повинен:

а) *знати*:

- методологію інформаційно-аналітичної діяльності;
- принципи організації інформаційно-аналітичної діяльності;
- інформаційно-аналітичні технології;
- способи збору інформації її класифікації та перевірки;
- особливості організації конкурентної розвідки на підприємстві;
- напрямки діяльності інформаційно-аналітичного підрозділу;
- можливості новітніх технологій для оптимізації роботи інформаційно-аналітичного підрозділу;

– організацію інформаційно-аналітичної роботи у відомих міжнародних компаніях;

б) *вміти*:

– визначати фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на стан економічної безпеки підприємства, установи, організації;

– здійснювати управління діяльністю інформаційно-аналітичного підрозділу;

– здійснювати розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам та загрозам діяльності підприємства;

– прогнозувати можливості виникнення небезпечних ситуацій у економічній сфері діяльності підприємства, установи, організації;

– формувати системи збору, відновлення, поширення та зберігання інформації;

– здійснювати аналіз потреб зацікавлених осіб у зовнішніх та внутрішніх інформаційних зв'язках;

– аналізувати, обробляти отриману інформацію та подавати висновки;

– надавати рекомендації керівникам структурних підрозділів підприємства, установи, організації (зокрема організаційно-контрольних, кадрових, юридичних, планово-фінансових, бухгалтерського обліку і звітності) з питань забезпечення економічної безпеки та інші.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість	Годин
		денна	Заочна
Модуль 1 Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки			
Змістовий модуль 1 Організація та управління інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки підприємства			
1.1	Концептуально-методологічні засади інформаційно-аналітичної діяльності.	2	1
1.2	Законодавча база, що регламентує діяльність із аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій.	2	1
1.3	Аналіз впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ на стан економічної безпеки підприємства, установи, організації.	2	1
1.4	Організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.	2	1
1.5	Стейкхолдер-орієнтований підхід до системи формування інформаційно-аналітичного забезпечення.	0	0
Змістовий модуль 2 Технології діяльності фахівців із питань фінансово-економічної безпеки підприємства			
2.1	Організаційно-економічні засади діяльності підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.	2	1
2.2	Документування і документообіг в установі, організації, підприємстві та безпека комунікацій..	2	1
2.3	Управлінські відносини в системі аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.	2	1
2.4	Аналіз стану забезпечення інформаційної безпеки підприємства, установи, організації та надання рекомендацій із протидії недобросовісній конкуренції та недружнім поглинанням (рейдерам).	2	1
2.5	Механізм управління аналітичним забезпеченням системи економічної безпеки підприємства, установи, організації	2	0
Усього		18	8

Практичні завдання до теми 1

Завдання 1

За допомогою таблиці 1.1 визначте основні функціональні цілі економічної безпеки підприємств.

Таблиця 1.1 – Основні функціональні цілі економічної безпеки підприємств

Функціональні цілі	Напрямок прояву функціональної цілі
1	2

Завдання 2

Сформууйте схему-алгоритм інформаційно-аналітичної діяльності щодо економічної безпеки підприємства, розмістивши її елементи у вірній послідовності : перевірка висновків; постановка проблеми в загальному вигляді; дослідження отриманої інформації та розуміння фактів, а також осмислення матеріалу; ознайомлення з базовими термінами та поняттями, які планується використати для вирішення проблеми або розв’язання спірних питань; попереднє знайомство з проблемою, яку необхідно вирішити; формування попередніх висновків; оформлення інформаційного або інформаційно-аналітичного документа; побудова «припущення» стосовно поставної проблеми; вибір алгоритму або моделі за допомогою яких можна вирішити проблему, та проведення дослідження на їх основі; пошук необхідної інформації та збирання фактів, накопичення знань і відомостей;

Тестові завдання до теми 1

1. Основним завданням вивчення дисципліни є:

- а) ознайомити з історією виникнення інформаційної аналітики;
- б) визначити сучасний організаційно-правовий статус аналітичних служб;
- в) з’ясувати місце і роль інформаційної аналітики в системі

інформаційного забезпечення управління економічною безпекою підприємства;

- г) всі відповіді правильні.

2. В сучасних умовах роль аналітичної діяльності в сфері економічної безпеки підприємства:

- а) все більше зростає;
- б) залишається такою ж важливою;

в) у зв'язку з розвитком нових технологій – зменшується.

3. Яка з названих функцій аналітики дає крім основного ще й непрямий результат:

- а) управлінська;
- б) діагностична;
- в) застережна;
- г) пізнавально-ментальна.

4. За ступенем складності інформаційно-аналітичні завдання можна класифікувати:

- а) на 2 класи;
- б) на 3 класи;
- в) на 5 класів;
- г) безмежна кількість.

5. Засновником аналітики вважають:

- а) Платона;
- б) Сократа;
- в) Арістотеля;
- г) Геракліда.

6. Інформаційно-аналітична діяльність це:

- а) специфічний вид управлінської діяльності;
- б) сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень;

в) управлінська діяльність, пов'язана з прийняттям обґрунтованих рішень.

7. Яка наука тісно пов'язана з аналітикою:

- а) логіка;
- б) інформатика;
- в) методологія;
- г) всі відповіді правильні.

8. Найбільша кількість інформаційно-аналітичних служб:

- а) в США;
- б) у Великобританії;
- в) у Німеччині;
- г) у Японії.

9. Який клас аналітичних завдань виконати не завжди можливо:

- а) перший;
- б) другий і третій;
- в) четвертий і п'ятий;
- г) п'ятий.

Питання для самоконтролю знань

1. Визначте мету та завдання вивчення дисципліни.
2. Дайте визначення поняття інформаційно-аналітичної діяльності та охарактеризуйте її специфіку щодо економічної безпеки підприємства.
3. Дайте визначення поняття «аналітична діяльність».
4. Назвіть основні функції інформаційно-аналітичної діяльності.
5. Охарактеризуйте основні етапи розвитку інформаційно-аналітичної діяльності в історичному аспекті.
6. Назвіть класифікаційні ознаки джерел економічної інформації.
7. Поясніть, що розуміють під терміном «інформаційно-аналітичне забезпечення у галузі економічної безпеки»?
8. Розкрийте порядок робіт із збору та обробки економічної інформації для потреб аналітичного дослідження економічної безпеки підприємства.
9. Розкрийте напрямки аналітичного дослідження економічної безпеки підприємства, установи, організації.
10. Охарактеризуйте основні етапи і принципи інформаційно-аналітичної діяльності в сфері забезпечення економічної безпеки.
11. Визначте мету та основні завдання системи аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Практичні завдання до теми 2

Завдання 1

Встановіть ієрархію інституційного регулювання економічної безпеки суб'єктів господарювання та заповніть схему за участю наступних його складових : відомчі нормативні акти, внутрішньогосподарські акти суб'єктів господарювання, закони та законодавчі акти, Конституція України, Кодекси України.

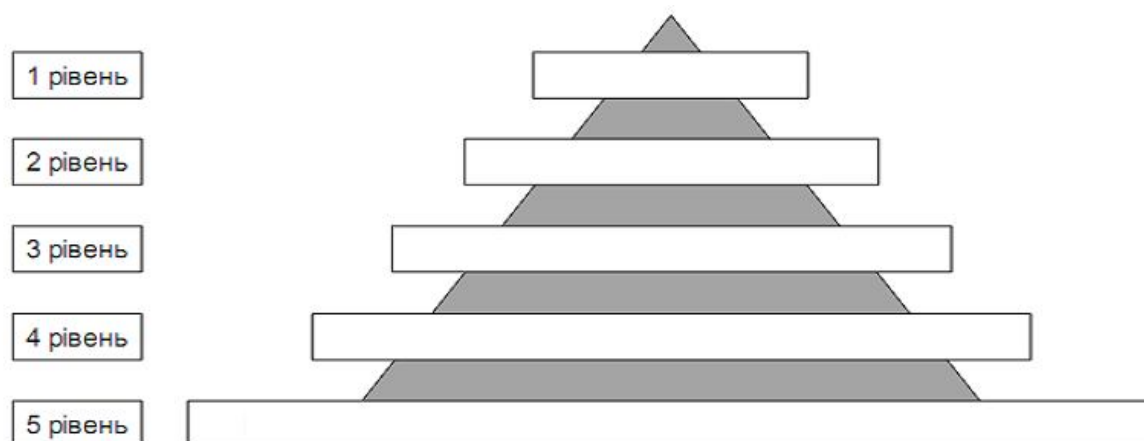

Рисунок 2.1 – Ієрархія інституційного регулювання економічної безпеки суб'єктів господарювання

Завдання 2

Надайте характеристику призначенню та змісту документів, що складають правову основу державного регулювання економічної безпеки підприємств, заповніть таблицю 2.1.

Таблиця 2.1 – Призначення та зміст державного регулювання економічної безпеки підприємств

Назва	Номер, дата прийняття	Призначення щодо економічної безпеки підприємства
1	2	3

Методичні рекомендації

Правову основу державного регулювання фінансово-економічної безпеки підприємств формують : Конституція України, кодекси України (Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України,

Кримінальний кодекс України); Закони України : «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про інвестиційну діяльність», «Про інформацію», «Про страхування», Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму»; укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, постанови НБУ, внутрішньогосподарські нормативні акти суб'єктів господарювання.

Завдання 3

Визначте повноваження основних суб'єктів державного регулювання економічної безпеки підприємств: Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства доходів та зборів України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної казначейської служби України, Антимонопольного комітету України, Державної фінансової інспекції України, Аудиторської палати України, Національного банку України. Заповніть таблицю 2.2.

Таблиця 2.2 – Повноваження суб'єктів державного регулювання економічної безпеки підприємств

Суб'єкт державного регулювання	Повноваження в сфері регулювання економічної безпеки підприємств
1	2

Тестові завдання за темою 2

1. Метою державного регулювання аналітичної діяльності щодо економічної безпеки є:

а) досягнення ефективного механізму взаємодії підприємств;

- б) встановлення рівня економічної безпеки підприємства;
- в) підвищення якості інформації і відповідної диференціації;
- г) немає правильної відповіді.

2. Основні напрямки державного регулювання підприємств – це:

- а) проведення антимонопольної політики та регулювання ринку;
- б) формування системи оподаткування та забезпечення правової основи

діяльності підприємств;

в) проведення інвестиційної політики та регулювання інноваційних процесів;

г) формування і розвиток інфраструктури підприємництва;

д) фінансова підтримка у формі державних гарантій забезпечення іноземних кредитів;

е) усі відповіді правильні.

3. Нормативно-правова база виконує такі основні функції:

а) встановлює та регулює взаємовідносини між суб'єктами фінансової безпеки, визначає їх права, обов'язки та відповідальність;

б) встановлює порядок створення та застосування сил і засобів забезпечення економічної безпеки;

в) усі відповіді правильні.

4. Законодавчо-нормативне забезпечення аналітичної діяльності щодо економічної безпеки підприємства здійснюється:

а) на 3 рівнях: на рівні міжнародних угод, національного законодавства на локальному рівні;

б) на 2 рівнях: на рівні національного законодавства і рівні підприємства;

в) немає правильної відповіді.

5. До правоохоронних органів, які уповноважені вести боротьбу з економічною злочинністю, належать:

а) Державна контрольно-ревізійна служба України;

б) прокуратура;

- в) Рахункова палата;
- г) Державний департамент фінансового моніторингу;
- д) всі відповіді правильні;
- е) немає правильної відповіді.

7. До завдань недержавного забезпечення безпеки особи та підприємницької діяльності належать:

- а) розшук платників, які ухиляються від сплати податків;
- б) участь в оперативно-розшукових заходах;
- в) проведення дізнання;
- г) співпраця з органами державної влади у виявленні, попередженні,

припиненні та розкритті злочинів;

- д) запобігання злочинам у сфері економічної діяльності;
- е) всі відповіді правильні;
- є) немає правильної відповіді.

9. До функцій Державного комітету фінансового моніторингу України не належать:

а) збір, обробка й аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу;

б) проведення заходів щодо розшуку осіб, які здійснили фінансові операції, пов'язані з легалізацією злочинних доходів;

в) створення і забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

г) здійснення координації та методичного забезпечення діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

- д) всі відповіді правильні;
- е) немає правильної відповіді.

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте види законодавчих та нормативних актів, що регламентують діяльність підприємств із забезпечення економічної безпеки.

2. Охарактеризуйте документи, що визначають порядок аналітичної діяльності щодо забезпечення економічної безпеки підприємств.

Практичні завдання до теми 3

Завдання 1

Використовуючи самостійно зібрані дані з відкритих джерел доступу та офіційного сайту ТДВ «Житлобуд-2» щодо результатів його діяльності за останні три роки та звітів керівництва підприємства, висновків аудиторських перевірок, провести SWOT-аналіз, зробити оцінку поточного стану економічної безпеки підприємства, виявити існуючі внутрішні та зовнішні загрози та розробити (визначити) стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки підприємства. Зробити відповідні висновки.

Методичні рекомендації

Для зіставлення можливостей підприємства умовам ринку застосовується матриця SWOT, що має такий вигляд (таблиця 3.1). На перетині розділів утворюються чотири поля: «СйМ»(сила й можливості); «СйЗ»(сила й загрози); «СіМ»(слабкість і можливість); «СіЗ»(слабкість і загрози). На кожному з даних полів необхідно розглянути всі можливі парні комбінації й виділити ті, які повинні бути враховані при розробці стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3.1 – Матриця SWOT

	Можливості 1. 2.	Загрози 1. 2.
Сильні сторони 1. 2.	Поле «СйМ»	Поле «СйЗ»
Слабкі сторони 1. 2.	Поле «СіМ»	Поле «СіЗ»

Тестові завдання за темою 3

1. Провокаційні дії або тиск – характеризують :

а) появу зони ризику;

- б) виклик;
- в) небезпеку;
- г) загрозу.

2. Намір завдати шкоди або ненавмисний небезпечний збіг обставин – характеризують :

- а) появу зони ризику;
- б) виклик;
- в) небезпеку;
- г) загрозу.

3. Реальна можливість завдати шкоди для підприємства – це:

- а) поява зони ризику;
- б) виклик;
- в) небезпека;
- г) загроза.

4. Ймовірність виникнення обставин, здатних породити небезпеку – характеризує :

- а) появу зони ризику;
- б) виклик;
- в) небезпеку;
- г) загрозу.

5. Групування факторів середовища функціонування підприємства на зовнішні та внутрішні та їх аналіз з позиції визначення позитивного чи негативного впливу на діяльність підприємства – це :

- а) сегментація ринку;
- б) частина маркетингової стратегії;
- в) SWOT-аналіз;
- г) немає правильної відповіді.

6. Виявлення й оцінка впливу факторів макросередовища на результати поточної та майбутньої діяльності підприємства проводиться в процесі :

- а) SWOT-аналізу;

- б) PEST-аналізу;
- в) SNW-аналізу;
- г) застосування методу розробки сценаріїв.

7. Аналіз сильних, нейтральних та слабких сторін внутрішнього середовища проводиться в процесі :

- а) SWOT-аналізу;
- б) PEST-аналізу;
- в) SNW-аналізу;
- г) застосування методу розробки сценаріїв.

Питання для самоконтролю знань

1. Охарактеризуйте поняття «небезпека», «ризик», «загроза» щодо економічної безпеки підприємства, розкрийте ознаки їх подібності та відмінні риси.

2. Розкрийте порядок ідентифікації ризиків та загроз в економічній діяльності підприємства, установи, організації.

3. Розмежуйте внутрішні та зовнішні загрози щодо економічної діяльності підприємства, визначте причини їх прояву.

4. Охарактеризуйте взаємозв'язок і взаємообумовленість якісних та кількісних методів оцінки внутрішніх факторів економічної безпеки підприємства.

5. Розкрийте підходи до аналізу реальних та потенційних небезпек і загроз в економічній сфері діяльності підприємства, установи, організації.

6. Охарактеризуйте порядок визначення небезпечних процесів, що відбуваються в зовнішньому середовищі підприємства, установи, організації.

7. Розкрийте фактори внутрішнього середовища, що впливають на стан економічної безпеки установи, організації, підприємства.

8. Розкрийте порядок прогнозування настання та розвитку небезпечних ситуацій у фінансово-економічній сфері діяльності підприємства, установи, організації.

Практичні завдання до теми 4

Завдання 1

Виконати аналіз показників економічної безпеки підприємства з метою виявлення факторів, які найбільш активно впливають на стан економічної безпеки підприємства. Систему показників економічної безпеки підприємства за її складовими представлено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Показників складових економічної безпеки підприємства

Показник	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік
<i>Складова ефективності виробничої діяльності</i>				
Фондоозброєність праці, тис. грн. / чол.	9,06	12,76	13,16	23,81
Фондовіддача	32,62	14,41	8,25	7,08
Продуктивність праці, тис. грн. / чол.	90,01	95,74	108,58	168,63
Рентабельність товару	0,35	0,61	0,55	1,38
Показник виходу придатного продукту з використаної сировини	0,003	0,005	0,005	0,001
<i>Складова стану трудових ресурсів</i>				
Коефіцієнт плинності кадрів	0,1	0,3	0,2	0,4
Коефіцієнт динаміки середньооблікового складу персоналу	0,17	-0,6	0,29	-0,08
<i>Складова стану технічних ресурсів</i>				
Коефіцієнт зношеності основних засобів	0,08	0,13	0,10	0,15
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,92	0,87	0,89	0,85
<i>Складова ефективності фінансової діяльності</i>				
Питома вага в активі балансу оборотних активів	0,74	0,84	0,69	0,69
Питома вага в активі балансу витрат майбутніх періодів	0,003	0,004	0,0007	0,0003
Питома вага в пасиві балансу власного капіталу	-0,014	0,0029	0,036	0,118
Коефіцієнт автономії	-0,014	0,0029	0,036	0,118
Коефіцієнт маневреності	-0,27	-0,13	-0,27	-0,19
Коефіцієнт забезпечення виробничих запасів власними коштами	-25,64	-0,75	-2,33	-0,9
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,73	0,68	0,63	0,57
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,74	0,86	0,76	0,82
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	1,65	1,75	2,07	2,5
Коефіцієнт фінансового ризику	1,01	0,97	0,96	0,88
Рентабельність власного капіталу	-15,6	35,87	37,05	13,12
Рентабельність за чистим прибутком	-0,007	0,03	0,01	0,06
<i>Складова ефективності інноваційної діяльності</i>				
Питома вага кадрів, які підготовлені новим професіям	0,11	0,13	0,17	0,27
Питома вага кадрів, які підвищили кваліфікацію	0,03	0,11	0,13	0,05
Коефіцієнт забезпечення інтелектуальною власністю	0,0006	0,006	0,003	0,002
<i>Складова ефективності управління персоналом</i>				
Частка адміністративних витрат у виручці, %	0,08	0,2	0,1	0,05
Об'єм реалізованої продукції на 1 грн заробітної плати	24,06	27,31	28,22	30,63
Прибуток на 1 грн заробітної плати	18,95	21,04	24,48	26,37

Методичні рекомендації

Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства проводиться за допомогою інтегрального показника, що визначається за формулою:

$$K_{\text{ЕБП}} = \sum_{i=1}^n \lambda_i \cdot k_i, \quad (1)$$

де λ_i – коефіцієнт, що відображає значущість функціональної складової економічної безпеки;

k_i – величина часткового критерію за i -тою функціональною складовою;

n – кількість функціональних складників економічної безпеки підприємства.

Значення окремих функціональних критеріїв визначаються на основі співвідношення можливої величини збитку підприємства і суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних з його попередженням:

$$k_i = \frac{CZ_i}{Z_i}, \quad (2)$$

де CZ_i – сукупний збиток за i -тим функціональним складником економічної безпеки, грн;

Z_i – сумарні витрати на реалізацію заходів щодо попередження збитку за i -тим функціональним складником економічної безпеки, грн.

Питання для самоконтролю знань

1. Охарактеризуйте призначення експертно-аналітичного оцінювання впливу системи економічної безпеки підприємства на виконання його стратегії, програм та планів розвитку.
2. Розкрийте зміст стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації та можливості її аналітичної підтримки.
3. Визначте мету та зміст аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.
4. Розкрийте технології визначення стратегії аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

5. Розкрийте порядок оцінювання та моніторингу реалізації стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки установи, організації, підприємства.

6. Охарактеризуйте техніку моніторингу управлінської діяльності із забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

7. Охарактеризуйте критерії оцінювання методів та результатів управлінської діяльності із забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

8. Визначте критерії ефективності діяльності із забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

9. Розкрийте порядок аналізу ефективності реалізації стратегії економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Практичні завдання до теми 5

На основі експертного опитування проведено ранжування параметрів фінансової складової економічної безпеки підприємства, а результати представлені в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Результати ранжування параметрів фінансової складової економічної безпеки підприємства

Параметр	Ранг параметра за оцінкою експерта						Сума рангів (R_i)	Відхилення (Δ_i)	Квадрат відхилення (Δ_i^2)
	1	2	3	4	5	6			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Питома вага в активі балансу необоротних активів	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1			
Питома вага в активі балансу витрат майбутніх періодів	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1			
Питома вага в пасиві балансу власного капіталу	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1			

Продовження таблиці 5.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1			
Коефіцієнт маневреності	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1			
Коефіцієнт забезпечення виробничих запасів власними коштами	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1			
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2			
Сума	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0			

Встановити ступінь узгодженості думок експертів відносно рангів групового параметричного індексу фінансової безпеки підприємства. Зробити висновки відносно узгодженості думок експертів щодо присвоєння рангів в групових індексах.

Методичні рекомендації

На першому етапі використання експертних оцінок необхідно перевірити суму рангів за стовпцями матриці. Вона повинна дорівнювати одиниці. Потім необхідно розрахувати суму рангів кожного показника; загальна сума рангів; середня сума рангів; відхилення суми рангів кожного параметра (R_i) від середньої суми рангів (T) : $\Delta_i = R_i - T$; квадрат відхилень за кожним параметром: (Δ_i^2) ; загальна сума квадратів відхилень:

$$S = \sum_{i=1}^n \Delta_i^2. \quad (3)$$

Ступінь узгодженості думок експертів визначається на основі коефіцієнту конкордації. Коефіцієнт конкордації приймає значення від 0 до 1. Чим більше значення коефіцієнта конкордації, тим вище ступінь узгодженості думок

експертів. За $K_{\text{кон}} = 1$ є повна узгодженість думок експертів; якщо $K = 0$, то узгодженість практично відсутня.

Питання для самоконтролю знань

1. Визначте поняття «стейкхолдери» відносно системи економічної безпеки підприємства.
2. Розкрийте комплекс потреб зацікавлених осіб у зовнішніх та внутрішніх інформаційних зв'язках з підприємством.
3. Визначте потреби посадових осіб установи, організації, підприємства в інформації для прийняття управлінських рішень із забезпечення економічної безпеки, сталого функціонування та розвитку.
4. Охарактеризуйте загальні принципи організації взаємодії підприємства, установи, організації з зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки при здійсненні аналітичного забезпечення управління системою економічної безпеки.
5. Розкрийте порядок складання звітів перед замовниками та інвесторами про особисту діяльність із забезпечення встановленого рівня економічної безпеки установи, організації, підприємства.
6. Розкрийте порядок підготовки рекомендацій із захисту інтересів адміністрації при укладенні колективного договору.
7. Розкрийте порядок аналізу перспективних та поточних планів взаємодії підприємств, установ, організацій з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, силовими структурами, суб'єктами недержавної системи безпеки, громадськими об'єднаннями в галузі економічної безпеки.
8. Розкрийте порядок аналізу перспективних та поточних планів взаємодії підприємств, установ, організацій з органами місцевого самоврядування в галузі економічної безпеки.
9. Розкрийте порядок аналізу перспективних та поточних планів взаємодії підприємств, установ, організацій з силовими структурами в галузі економічної безпеки.

10. Розкрийте порядок аналізу перспективних та поточних планів взаємодії підприємств, установ, організацій з суб'єктами недержавної системи безпеки в галузі економічної безпеки.

11. Розкрийте порядок аналізу перспективних та поточних планів взаємодії підприємств, установ, організацій з громадськими об'єднаннями в галузі економічної безпеки.

Практичні завдання до теми 6

На основі показників фінансової звітності підприємства у таблицях 6.1 та 6.2 провести аналіз та оцінку ризиків підприємства щодо ймовірності банкрутства підприємства за 2017 – 2019 роки. Оцінку та аналіз ризиків підприємства здійснити за допомогою: Z – рахунку Альтмана; моделі Спрінгейта; моделі Тафлера і Тішоу; моделі Ліса; моделі R; моделі О. Терещенка. Порівняти результатів оцінки ризиків підприємства за методиками визначення ймовірності банкрутства та встановити ступінь їх адекватності для прогнозової діяльності підприємства.

Таблиця 6.1 – Форма №1 «Баланс» підприємства _____

Актив	Код рядка	2016р	2017р	2018р	2019р
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи:	1000	1189	6760	5971	3312
первісна вартість	1001	2079	7854	8119	3734
накопичена амортизація	1002	890	1094	2149	422
Незавершені капітальні	1005	27041	157230	245337	0
Основні засоби:	1010	651678	779038	911226	2654261
первісна вартість	1011	10501372	1630824	1886565	3200252
знос	1012	849694	911786	975339	545991
Інвестиційна нерухомість:	1015	30	31	22	141
первісна вартість	1016	177	203	153	585
знос	1017	147	172	131	444
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	104618	77940	65986	17925
Відстрочені податкові активи	1045	117281	181120	174375	0
Інші необоротні активи	1090	428	244	922	190
Усього за розділом I	1095	902265	1202363	1403839	2675829
II. Оборотні активи					
Запаси	1100	31850	49116	127017	190615
Виробничі запаси	1101	31521	47664	125343	181303

Продовження таблиці 6.1

1	2	3	4	5	6
Незавершене виробництво	1102	14	580	740	511
Товари	1104	315	872	934	8801
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2162040	2347086	3107816	2766561
Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
за виданими авансами	1130	46211	71567	92578	108879
з бюджетом	1135	682232	490017	219933	110538
у т. ч. з податку на прибуток	1136	24	4507	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	19715	21300	98732	57385
Гроші та їх еквіваленти	1165	42791	157066	54588	121189
Готівка	1166	35	31	40	316
Рахунки в банках	1167	42756	157035	54548	0
Витрати майбутніх періодів	1170	271	359	433	0
Інші оборотні активи	1190	644182	999470	1372168	1672524
Усього за розділом II	1195	3629292	4135981	5073265	5028007
Баланс	1300	4531557	5338344	6477104	7703836
Пасив					
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий)	1400	4852090	503331	548432	548432
Капітал у дооцінках	1405	5002	11863	10983	76425
Додатковий капітал	1410	52641	78673	123590	146013
Нерозподілений прибуток	1420	-1817323	-3489603	-5230120	-6672392
Неоплачений капітал	1425	-155	0	0	0
Усього за розділом I	1495	-12744545	-2895736	-4547115	-5977947
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Довгострокові кредити банків	1510	77350	234502	413776	785323
Інші довгострокові зобов'язання	1515	146206	136167	636275	251317
Цільове фінансування	1525	392	0	170	30333
Усього за розділом II	1595	223948	370669	1050221	1143398
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків	1600	72482	66762	48980	96753
Векселі видані	1605	1158	0	0	91851
Поточна кредиторська заборгованість:					
за товари, роботи, послуги	1615	4665746	6791359	8981648	11295257
за розрахунками з бюджетом	1620	56555	11928	9328	73838
за розрахунками зі страхування	1625	3603	1484	9134	21387
за розрахунками з оплати праці	1630	16722	9217	41041	24762
за одержаними авансами	1635	262682	255953	139201	140738
Поточні забезпечення	1660	1687	1915	2819	9407
Доходи майбутніх періодів	1665	41080	83086	88820	123983
Інші поточні зобов'язання	1690	460439	641697	653027	660409
Усього за розділом III	1695	5582154	7863411	9973998	12538385
Баланс	1900	4531557	5338344	6477104	7703836

Таблиця 6.2 – Форма №2 «Звіт про фінансові результати»

Стаття	Код рядка	2016р	2017р	2018р	2019р
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3843159	4716968	5340827	5438314
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	5037501	6200062	7012461	7173826
Валовий: збиток	2095	-1194342	-1483094	-1671634	-1735522
Інші операційні доходи	2120	126746	467416	371546	411331
Адміністративні витрати	2130	28280	39256	38186	52662
Витрати на збут	2150	58749	68614	67491	81005
Інші операційні витрати	2180	257948	608203	341922	777737
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-1412573	-1731751	-1747687	-2235595
Інші фінансові доходи	2220	0	0	0	12336
Інші доходи	2240	25603	21427	56672	128696
Фінансові витрати	2250	7988	5303	11522	82124
Інші витрати	2270	17427	20997	32149	23345
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	-1412385	-1736624	-1734686	-2200035
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	2163	63839	6746	44099
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-1414548	-1672785	-1741432	-2155933

Методичні рекомендації

Модель Альтмана. Підсумковий коефіцієнт ймовірності банкрутства Z розраховується за допомогою п'яти показників:

$$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,42 X_4 + 0,995 X_5, \quad (4)$$

де X_1 – власний оборотний капітал / всього активів;

X_2 – нерозподілений прибуток / всього активів;

X_3 – прибуток до виплати відсотків / всього активів;

X_4 – власний капітал / зобов'язання;

X_5 – чистий дохід / всього активів.

Граничне значення інтегрального показника – 1.23. Якщо $Z > 1,23$, то ймовірність банкрутства мінімальна, в іншому випадку підприємству з великою ймовірністю загрожує банкрутство. Якщо значення $Z < 1,8$, то існує дуже висока ймовірність банкрутства.

Модель М. Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом. В загальному модель Спрінгейта, яка має наступний вигляд:

$$Z = 1,03 X_1 + 3,07 X_2 + 0,66 X_3 + 0,4 X_4, \quad (5)$$

де X_1 – власний оборотний капітал / всього активів;

X_2 – прибуток до виплати відсотків / всього активів;

X_3 – прибуток до оподаткування / поточні зобов'язання;

X_4 – чистий дохід / всього активів.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$, то підприємство – потенційний банкрут, якщо $Z > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство являється фінансово надійним.

Не зважаючи на простоту розрахунку імовірності настання банкрутства за моделлю Тафлера і Тішоу, вона є досить обмеженою у використанні, оскільки її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах. **Модель Тафлера і Тішоу** має такий вигляд:

$$Z = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4, \quad (6)$$

де X_1 – операційний прибуток / поточні зобов'язання;

X_2 – оборотні активи / зобов'язання;

X_3 – поточні зобов'язання / всього активів;

X_4 – чистий дохід / всього активів.

Згідно до цієї моделі критичне значення інтегрального Z -показника менше 0,2, при цьому вірогідність банкрутства максимальна. Якщо величина Z -рахунку більша ніж 0,3, це свідчить, що підприємство має непогані довгострокові перспективи.

Модель Ліса є більш збалансованою, вона також акцентує увагу на рівень прибутковості діяльності та рентабельність активів підприємства, а також на структуру активів та джерел їх фінансування.

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4, \quad (7)$$

де X_1 – оборотні активи / всього активів;

X_2 – операційний прибуток / всього активів;

X_3 – нерозподілений прибуток / всього активів;

X_4 – власний капітал / зобов'язання.

Основною перевагою моделі Ліса є відносна легкість розрахунку, проте дана модель не пристосована до українських підприємств, оскільки розроблена з урахуванням західного розвитку.

Модель Альтмана, модель Спрінгейта та модель Ліса оцінюють схильність підприємства до банкрутства на основі показників ділової активності та рентабельності. У таких моделях зазначені показники домінують як за кількісним складом, так і за важливістю впливу на остаточний результат моделі.

Модель R запропонована вченими державної економічної академії м. Іркутськ і представлена чотирьохфакторною моделлю прогнозу ризику банкрутства:

$$R = 0,838 X_1 + X_2 + 0,054 X_3 + 0,63 X_4, \quad (8)$$

де X_1 – поточні активи / валюта балансу;

X_2 – чистий прибуток / власний капітал;

X_3 – чистий дохід / валюта балансу;

X_4 – чистий прибуток / загальні витрати.

Таблиця 6.2 – Порівняльна таблиця визначення ймовірності банкрутства за моделлю R

Показник	Вірогідність банкрутства
$R < 0$	максимальна і дорівнює 90-100 %
$0 < R < 0,18$	висока, дорівнює 60-80 %
$0,18 < R < 0,32$	середня, дорівнює 35-50 %;
$0,32 < R < 0,42$	низька, дорівнює 15-20 %
$R > 0,42$	мінімальна, до 10 %.

Модель О. Терещенка визначається за формулою:

$$Z = 1,5 X_1 + 0,08 X_2 + 10 X_3 + 5 X_4 + 0,3 X_5 + 0,1 X_6, \quad (9)$$

де X_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення прибутку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу.

Інструментарій побудови цієї економетричної моделі оцінки ймовірності банкрутства в Україні оснований на дискримінантному аналізі. Якщо $Z_{\text{ТЕР}} > 2$, підприємству банкрутство не загрожує; якщо $1 < Z_{\text{ТЕР}} < 2$, фінансова стійкість підприємства порушена, проте якщо своєчасно запровадити антикризові заходи, банкрутство не загрожуватиме; якщо $0 < Z_{\text{ТЕР}} < 1$, існує загроза банкрутства при відсутності заходів щодо санації; якщо $Z_{\text{ТЕР}} < 0$, підприємство вже майже збанкрутіло.

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте види і напрями діяльності підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Охарактеризуйте законодавчі та нормативні акти, що регламентують діяльність підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

3. Визначте призначення та зміст Положення про підрозділ аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

4. Розкрийте вимоги до освіти, досвіду роботи та особистих якостей персоналу підрозділу аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

5. Охарактеризуйте організаційно-штатну структура підрозділу аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

6. Визначте нормативно-методичні механізми формування положення про підрозділ аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

7. Охарактеризуйте призначення та порядок складання кошторису діяльності підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

8. Охарактеризуйте напрямки перспективних та поточних планів діяльності підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

9. Визначте принципи культури організації та корпоративної політики у підрозділі аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

10. Охарактеризуйте зміст посадових інструкцій персоналу підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

11. Охарактеризуйте правила внутрішнього трудового розпорядку підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

12. Визначте порядок розподілу повноважень і відповідальності між структурними складовими підрозділу аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Практичні завдання до теми 7

За даними таблиці 7.1 розрахувати одиничні та групові параметричні індекси економічної безпеки підприємства. Наприкінці виконання завдання необхідно розрахувати інтегральний показник економічної безпеки підприємства; виконати інтерпретацію отриманих результатів та зробити висновки.

Таблиця 7.1 – Система показників для проведення аналізу стану економічної безпеки підприємства за її складовими

Показник діяльності підприємства	Ета- лон	Звітний рік	Відхи- лення, %
1	2	3	4
1. Ефективність виробничої діяльності			
Фондовіддача	1,97	3,22	
Рентабельність продукції	0,6	0,5	
Показник виходу придатної продукції з використаної сировини	0,13	0,03	
2. Ефективність фінансової діяльності			
Питома вага в активі балансу необоротних активів	0,67	0,60	

Продовження таблиці 7.1

1	2	3	4
Питома вага в активі балансу затрат майбутніх періодів	0,02	0,01	
Питома вага в пасиві балансу власного капіталу	0,44	0,63	
Питома вага в пасиві балансу поточних зобов'язань	0,56	0,37	
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,009	0,01	
Коефіцієнт маневреності	-0,51	0,05	
Коефіцієнт забезпечення виробничих запасів власними коштами	-5,53	0,41	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,02	
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	0,59	1,08	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,34	2,44	
Коефіцієнт фінансового ризику	0,56	0,34	
Рентабельність власного капіталу	0,99	1,57	
Рентабельність за чистим прибутком	-0,09	0,03	
3. Стан технічних ресурсів підприємства			
Коефіцієнт зношеності основних засобів	0,72	0,72	
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,28	0,28	
4. Ефективність управління персоналом			
Частка адміністративних витрат у виручці, %	0,14	0,12	
Об'єм реалізованої продукції на 1 грн. заробітної плати	5,65	7,44	
Прибуток на 1 грн заробітної плати, грн..	4,7	6,4	

Методичні рекомендації

У якості індикаторів рівня економічної безпеки підприємства можуть виступати значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень:

$$x_i = \left(\frac{P_{i\phi}}{P_{in}} \right)^b, \quad (10)$$

де $P_{i\phi}$, P_{in} – відповідно фактичні та нормативні значення досліджуваного показника;

b – показник ступеня (для показників типу «мінімум» дорівнює 0, для показників ступеня «максимум» дорівнює 1).

При цьому показники, що відповідають максимальному значенню найкращих показників, називаються стимуляторами, а показники, що відповідають мінімальному значенню – дестимуляторами. У якості нормативних показників можуть виступати показники підприємств, які розташовано в певному промисловому регіоні, показники кращих підприємств галузі, показники кращих підприємств країни та показники аналогічних

успішних підприємств, потужності яких розташовано за кордоном.

Оцінка рівня економічної безпеки проводиться графічним методом, що дозволяє виділити зону нормального рівня безпеки, зону критичного рівня та передкризову зону. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи з умови мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону.

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте порядок складання інформаційно-аналітичних документів, щодо загроз та ризиків економічній діяльності установ, організацій, підприємств.

2. Розкрийте методи та засоби збору, відновлення, поширення та зберігання інформації на підприємстві.

3. Охарактеризуйте технології забезпечення безпеки передачі інформації.

4. Визначте порядок організації колективної роботи з документами, щодо питань забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства.

5. Розкрийте порядок підготовки аналітичних документів із забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства до надання інформації зацікавленим особам.

6. Розкрийте порядок складання звітів із забезпечення економічної безпеки та протидії загрозам і ризикам.

7. Розкрийте вимоги до безпеки комунікацій.

8. Охарактеризуйте зміст та порядок складання плану забезпечення безпеки управління комунікаціями.

9. Розкрийте зміст комунікативних технологій при здійсненні аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

10. Охарактеризуйте структуру та зміст документів із забезпечення фахової підготовки персоналу підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, установи, організації

11. Охарактеризуйте прийоми створення сприятливих умов праці аналітичного підрозділу підприємства у галузі економічної безпеки.

Практичні завдання до теми 8

З метою підвищення рівня економічної безпеки підприємства, де працює 350 осіб (з них – 75% промислово-виробничий персонал), а середньорічна вартість основних фондів підприємства становить 2,3 млн. грн, службою безпеки реалізовано низку заходів загальною вартістю 73,8 тис. грн, які дали такі результати: продуктивність праці збільшилася на 75 тис. грн/ос.; рентабельність доходу збільшилася з 9,5 до 12,1 %; фондівдача збільшилася на 1,7 грн/грн ; унаслідок зменшення плинності кадрів та підвищення рівня збереженості інформації експертна оцінка відвернених втрат становить 65 тис. грн; застосування додаткових заходів щодо силової безпеки дозволило зменшити обсяги крадіжок продукції в розмірі 23,8 тис. грн.

Розрахуйте економічний ефект та ефективність діяльності служби безпеки підприємства. Під час розрахунків врахуйте, що витрати на забезпечення безпеки були здійснені на початку року, а ефект умовно отримано наприкінці року. Середня ставка депозитного банківського вкладу становить 11,6 % річних.

Методичні рекомендації

Економічний ефект полягає у різниці між додатковим чистим прибутком підприємства і витратами на функціонування служби безпеки (утім, з урахуванням меншої теперішньої вартості чистого прибутку з урахуванням коефіцієнта дисконтування). Економічна ефективність розраховується відношенням додаткового чистого прибутку до витрат на функціонування служби безпеки (з урахуванням коефіцієнта дисконтування).

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте сучасні технології проведення аналітичної роботи у галузі економічної безпеки.
2. Розкрийте порядок організації впровадження сучасних технічних засобів та методів проведення аналітичної роботи із забезпечення діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.
3. Надайте характеристики порядку оцінки діяльності із впровадження сучасних технологій аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.
4. Охарактеризуйте порядок організації та проведення аналітичної роботи зі своєчасного та якісного аналізу виявлених небезпек, загроз та ризиків діяльності підприємства, установи, організації та надання пропозицій про розробку ефективних заходів для їх зниження.
5. Розкрийте алгоритм управління системою аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Практичні завдання до теми 9

Керівництво поліграфічного комбінату ухвалило рішення про обрання матричного підходу до організації діяльності із забезпечення економічної безпеки. Планується здійснення заходів для управління такими складовими безпеки: фінансова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, продуктова, маркетингова, логістична, інституційно-правова, силова, екологічна, інформаційна.

Апарат управління підприємством включає такі структурні підрозділи: бухгалтерія, планово-економічний відділ, юридичний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, транспортний відділ, фінансово-комерційний відділ, відділ економічного аналізу та планування, відділ кадрів, відділ маркетингу, відділ головного технолога, відділ головного конструктора, служба охорони і режиму.

Надайте результати організації матричного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства у формі матриці: «Функціональні складові безпеки – структурні підрозділи підприємства, що їх забезпечують».

Методичні рекомендації

При обранні матричного підходу до організації діяльності із забезпечення економічної безпеки заходи з управління складовими безпеки покладаються на діючі на підприємстві структурні підрозділи. Використовуючи умови ситуаційного завдання щодо функціональних напрямів безпеки та діючих підрозділів підприємства, необхідно скласти відповідну матрицю, встановивши відповідність структурних підрозділів, що виконують окремі функції у сфері безпеки функціональним напрямам забезпечення економічної безпеки та представити результати у вигляді таблиці 9.1.

Таблиця 9.1 – Матрична стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства

Функціональні напрями забезпечення економічної безпеки	Структурні підрозділи, що виконують окремі функції у сфері безпеки											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Фінансова безпека												
Техніко-технологічна безпека												
та інші												

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте методику оцінки діяльності із впровадження сучасних технологій аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Охарактеризуйте загальні етапи аналізу відповідності стану економічної безпеки підприємства, установи, організації встановленим стандартам безпеки.

3. Розкрийте методику аналізу рівня небезпек і загроз протиправних поглинань та захоплень.

4. Розкриті критерії та індикатори оцінки стану інформаційної безпеки підприємства, установи, організації.

5. Розкрийте порядок формування рекомендацій із протидії недобросовісній конкуренції та недружнім поглинанням (рейдерам).

Практичні завдання до теми 10

Показники виробничої програми фірми характеризуються даними наведеними в таблиці 10.1. Визначити точку рентабельності, валову маржу (внесок на покриття постійних витрат та прибутку) на одиницю продукції та величину прибуток для запланованого обсягу виробництва та запас міцності. Зробити висновок про доцільність реалізації планової програми виробництва на наступний період.

Таблиця 10.1 – Показники виробничої програми підприємства

Показник	Факт	План
Обсяг реалізації продукції, тис.шт.	48	53
Ціна одиниці продукції, грн.	330	300
Постійні витрати, тис. грн.	850	850
Змінні витрати на одиницю продукції, грн.	170	175

Методичні рекомендації

Стратегічне управління підприємства повинне включати оцінку «запасу міцності» підприємства, що забезпечує у разі настання несприятливої події або декількох подій безбиткове реагування, і розробку заходів для його підвищення. Запас фінансової міцності показує наскільки поточний обсяг виробництва або реалізації продукції перевищує безбитковий їх обсяг (точку рентабельності). Даний показник можна розрахувати як у відносному (у відсотках), так і в абсолютному вимірниках (у грн).

Підприємству необхідно прагнути до зниження рівня точки рентабельності, тому що це забезпечує швидше отримання прибутку за умов відсутності значного тиску з боку ринку (конкуренти, падіння попиту на

продукцію, тощо). Зменшення точки рентабельності можна досягати за рахунок збільшення ціни; зниження постійних та змінних витрат.

Для розрахунку точки рентабельності у кількісних (фізичних) одиницях використовується формула (11):

$$Ц \times X = ПВ + ЗВ \times X \quad (11)$$

Звідси:

$$X = \frac{ПВ}{Ц - ЗВ} \quad (12)$$

де Ц – ціна одиниці продукції, грн.

X – беззбитковий обсяг виробництва (реалізації) за визначений період часу, фізичних одиниць

ПВ – постійні витрати на весь випуск продукції, грн (визначаються як витрати періоду)

ЗВ – змінні витрати на одиницю продукції, грн. за один (визначаються шляхом калькулювання фактичних витрат на одиницю продукції за певний період).

Для розрахунку точки рентабельності у вартісному обчисленні застосовується наступна формула:

$$Y = \frac{ПВ}{1 - \frac{ЗВ}{Ц}} \quad (13)$$

де Y – розмір виручки, необхідний для досягнення беззбиткового обсягу виробництва (реалізації), грн.

ПВ – постійні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн.

ЗВ' – змінні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн.

ВД – розмір виручки за визначений проміжок часу, грн.

Для визначення обсягу виробництва (реалізації) продукції ($V_{вир}$), що забезпечує певну заплановану суму прибутку (БП), формула має вид:

$$Ц \times V_{вир} = ПВ + ЗВ \times V_{вир} + БП. \quad (14)$$

Питання для самоконтролю знань

1. Розкрийте механізми внутрішньої та зовнішньої взаємодії при здійсненні аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Охарактеризуйте набір функціональних складових механізму управління системою аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

3. Визначте механізм взаємодії підрозділу аналітичного забезпечення системи економічної безпеки зі структурними підрозділами підприємства, установи, організації в системі забезпечення економічної безпеки.

4. Охарактеризуйте функції механізму взаємодії при здійсненні аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, установи, організації.

5. Розкрийте механізми введення в дію рішень керівництва підприємства, установи, організації про організацію інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки та проведення заходів із протидії небезпекам, загрозам та ризикам діяльності підприємства, установи, організації.

6. Визначте шляхи вдосконалення механізму встановлення надбавок, доплат, премій працівникам підприємства за діяльність із забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Про національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 1001 від 21 жовтня 2011 року. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
2. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 569 від 15 серпня 2012 року. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>
3. Про національну систему оцінки рівня корупції [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30 вересня 2013 року № 2055/5/1153. –Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>
4. Берлач А. І. Безпека бізнесу : Навч. посіб. – К. : Університет «Україна», 2007. – 280 с.
5. Богушов В. О. Безпека у сфері економічних відносин. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 60 с.
6. Варналій З. С. Економічна безпека : навч. посібник / З. С. Варналій. – Київ : Знання, 2009. – 647 с.
7. Вечканов Г. С. Экономическая безопасность. Учебник для вузов / Г. С. Вечканов. – СПб. : Питер, 2007. – 384 с.
8. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия. Подходы и принципы : учеб. пособие / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков. – М. : Изд. «Ось-89», 2006. – 208 с.
9. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навчальник посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – Київ : Центр учб. літ., 2008. – 240 с.
10. Жихор О. Б, Економічна безпека: навч. посібник / О. Б. Жихор, Т. М. Куценко. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2013. – 138 с.
11. Захаров О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посібник / О. І. Захаров. – Київ : – КНТ, 2008. – 257 с.
12. Кавун С. В. Інформаційна безпека : підручник / С. В. Кавун. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. – 246 с.
13. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : Навчальний посібник. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
14. Крамаренко Ю. М. Економічна безпека: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. М. Крамаренко, Є. О. Курта, О. В. Сировой. – Запоріжжя : ЛПДС, 2010. – 220 с.
15. Кузенко Т.Б. Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник з грифом МОНУ / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 304 с.

16. Литовченко О.Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки: конспект лекцій для студентів 1 курсу денної та заочної форм навчання освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 073 – Менеджмент. Управління фінансово-економічною безпекою; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад.: О. Ю. Литовченко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 38 с.

17. Литовченко О.Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки» (для студентів денної і заочної форм навчання освітнього рівня магістр спеціальності 073 – Менеджмент) / Харків. нац. ун-т міськ.госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. : О. Ю. Литовченко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. –197 с.

18. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л. О. Лігоненко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.

19. Матвієнко О. Основи організації електронного документообігу: Навчальний посібник / О. Матвієнко, М. Цивін. – К.:Центр учбової літератури, 2008.–112с.

20. Моделювання економічної безпеки : держава, регіон, підприємство / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. та ін. ; За ред. Гейця В. М. : Монографія. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

21. Основи економічної безпеки підприємств: підручник / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. – Харьков : нац. ун-т вн. справ, 2006. – 236 с.

22. Оценка бизнеса : учебник / Под ред. А. Г. Грязновой, М. А. Федотовой. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 512 с.

23. Економічна безпека : навч. посібник / за ред. В. І. Франчука. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 243 с.

24. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: підручник з грифом МОНУ / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор. – Київ : УБС НБУ, 2014. – 605 с.

Додаткова

25. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, А. М. Гуменюк – Львів : видавництво Львівської комерційної академії, 2009. – 248 с.

26. Економічна безпека держави, суб'єктів господарювання та тіньова економіка: [колективна монографія] / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. К. Васенка. – Черкаси : Маклаут, 2010. – 346 с.

27. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. А. Мазаракі. – Київ : КНТЕУ, 2010. – 717 с.

28. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – Київ : Нац. акад. упр., 2010. – 232 с.

29. Жихор О.Б. Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Організаційне забезпечення економічної безпеки підприємства» (для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» усіх форм навчання спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. О. Б. Жихор. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 69 с.

30. Зайцева І. Ю. Підвищення економічної безпеки автотранспортних підприємств в умовах розвитку недружніх поглинань на території України. – Харків : Укр ДАЗТ, 2009. – 357 с.

31. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення : Монографія. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

32. Коваленко М. А. Економічна безпека корпоративного підприємства / М. А. Коваленко, І. І. Нагорна, Н. В. Радванська. – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 403 с.

33. Кузнецов О. О. Захист інформації та економічна безпека підприємства. Монографія / О. О. Кузнецов, С. П. Євсєєв, С. В. Кавун. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 360 с.

34. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях і поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан, О. О. Яковенко. – Київ : Текст, 2006. – 256 с.

35. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах : Монографія / О. Ф. Долженков, Ж. О. Жуковська, О. М. Головченко ; За заг. ред. О. Ф. Долженкова. – Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2007. – 208 с.

36. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки. Монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.

37. Супрун Н. А. Еволюція вітчизняної моделі корпоративного управління : монографія / Н. А. Супрун. – К. : ХНЕУ, 2009. – 270 с.

38. Франчук В. Корпоративна безпека: теоретичні засади : монографія / В. Франчук. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. – 176 с.

Веб-сайти

39. Верховна Рада України. Законодавча база. (<http://www.rada.kiev.ua>)

40. Урядовий портал: офіційний сайт Кабміна України (<http://www.kmu.gov.ua/>)

41. Европейская академия бизнеса и общества (European Academy for Business and Society — EABIS) www.eabis.org

42. Европейская ассоциация этики бизнеса (European Business Ethics Network — EBEN) www.eben-net.org

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

**«ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

*(для студентів 2 курсу денної та заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки «магістр»
спеціальності 073 – Менеджмент
Управління фінансово-економічною безпекою)*

Укладач **ЛИТОВЧЕНКО** Олена Юріївна

Відповідальний за випуск *Т. В. Момот*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *О. Г. Ткаченко*

План 2020, поз.347 М.

Підп. до друку 09.07.2020. Формат 60 × 84/16
Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 2,3
Тираж 50 пр. Зам №

Видавець і виготовлювач :

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса : rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи :

ДК № 5328 від 11.04.2017.